

SELEZNEVA S. Doctoral Student of Social Philosophy and Management Department,
Zaporizhzhya National University (Kiev, Ukraine)
e-mail: ssalight@mail.ru**MAN IN THE PHILOSOPHY OF EXISTENTIALISM****Summary**

Existentialism or philosophy of existence is one of the largest areas of the XX century philosophy. The central question of existentialism is human existence, the meaning of life and the fate of the world –they are in tune to any man who thinks about its existence as a human being. That is why existentialism is so popular today. Existentialism comes from the subject, believing that existence precedes essence.

So, Sartre believes that every subject (person) is not only an individual entity. In terms of J.P. Sartre, true comprehension of person as itself (personality) can't be any other than «Cogito ergo sum» («I think, therefore I exist"). Spirit takes being effect in every individual. However, with «cogito» person opens not only itself, but also it opens other people. Through the "I think" person understands itself in the face of the other, and the other person just significant as it is.

We can say that freedom in philosophy of existentialism has two main features: firstly, it is the choice of the human purpose, or freedom of the will; secondly, it is the ability to achieve human goals or freedom of action.

Therefore, the credo of this philosophy is in freedom of choice and action.

According to existentialism, the human person is an aim in itself for its existence and development. True freedom is an existential freedom, "freedom for", and it starts outside the social sphere, in the world of spiritual life of the individual. Freedom is opposed to chance, it is defined as autonomy, self-determination efforts of person in what was given, by giving this reality to itself, constantly renewing it in space of own interpretation, acquiring a certain attitude, a certain sense of the choice. Being self-conscious, person is totally free and responsible for the world and itself in it. Person projects itself with self-causality as a value.

Therefore, it depends just on the person, what will it be, and what will the world be. Human nature is neither good nor evil. It is free.

In fulfillment of freedom the role of human consciousness is extremely important. It enables isolation of its value from the phenomenon of uncertainty. Consciousness allows a person to choose goals; then it creates the ability to act in order to achieve these goals; and finally, it imparts the ability to reach this goal. It shouldn't be confused with freedom of conscious staging of purposes. Freedom is not approved in them, but in so-called primordial choice, or the initial project. This is the tragedy of human existence. From the first moment of the appearance of person it is not clear how the initial choice occurs: first of all - to be or not to be.

Keywords: rights, freedom, the subject of responsibility, choice, existentialism.

УДК:165:37**ЛУК'ЯНОВА О.І.**старший викладач кафедри філософії
Запорізького національного технічного університету (м. Запоріжжя, Україна)
e-mail: lukojs@ukr.net**ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА: ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ****Анотація**

За наявності теоретично опрацьованих засад гуманітаризації українського суспільства спостерігається гальмування практичної реалізації процесу. Комплексний підхід до вирішення цієї проблеми вбачається якнайменше в двох напрямках: наповнити освіту соціогуманітарним змістом і створити сприятливі умови для особистісного розвитку індивіда. В цьому сенсі важливим є відновлення нівельованого соціального змісту поняття «особистість» шляхом конкретизації змісту особистісних компетенцій в освітньо-кваліфікаційних характеристиках фахівців кожного з

освітньо-кваліфікаційних рівнів, а також визначення структури і форм виявлення особистісних компетенцій, які б могли слугувати критеріями рівня їх розвитку у бакалавра чи магістра.

Ключові слова: гуманітаризація, механізми гуманітаризації українського суспільства, індивід, соціальна природа особистості, соціогуманітарний зміст освіти, особистісні компетенції майбутнього фахівця.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Україна ще на початку XXI підтримала нову педагогічну парадигму вищої освіти – «Вища освіта в XXI столітті: підходи і практичні заходи», яка орієнтує педагогічну інтелігенцію на ідею гуманітаризації освіти, що була сформульована ЮНЕСКО. Головною проблемою гуманітаризму в освіті постає питання: на що зорієнтувати мислення студентів та їх практичні здібності? Серед практичних кроків експертами ЮНЕСКО була розроблена середньострокова стратегія розвитку, в якій йдеться про запровадження такої системи освіти, яка допоможе новим поколінням інтегруватися у суспільство майбутнього, характерними рисами якого стануть прагнення до мирного співіснування, повага до демократії та прав людини, порозуміння на міжнародному рівні, підтримка культурного плюралізму та міжкультурного діалогу в умовах інформаційної революції. В стратегії розвитку освіти виокремлено чотири головні напрями навчання:

1. Вчитись знати, розвивати здібності та здобувати знання впродовж всього життя.
2. Вчитись діяти, тобто отримувати та вдосконалювати практичні уміння в усіх галузях життєдіяльності.
3. Вчитись жити разом, успішно співпрацювати та контактувати з різними людьми на основі знання та поваги до їхньої історії, традицій та духовних цінностей.
4. Вчитись бути, що передбачає розвиток почуття незалежності та водночас особистої відповідальності за долю світу.

Таку тенденцію можна охарактеризувати як складання нової парадигми освіти, формати якої є прийнятними для відповідальної і совісної особистості, що здатна створювати світ справжнього людського буття. У вітчизняному освітньому просторі, ця ідея напружено осмислюється, починаючи з другої половини XX ст. А з початку XXI ст. такі теми як шляхи гармонізації технічного і культурного розвитку людини і суспільства, питання духовної свободи особистості, проблема гуманізації і гуманітаризації освіти, стратегії її розвитку зберігають свою актуальність, залишаються в переліку постійно обговорюваних на науково-практичних конференціях.

На поточний момент ситуація виглядає таким чином, що оптимізму додають виключно обрані напрямки і поставлені завдання стосовно гуманітаризації суспільства. Науковці, діячі мистецтва, представники релігійних конфесій продовжують оцінювати сучасний духовний стан українського суспільства як негативний. Незважаючи на національно-патріотичні зрушення, які відбулись з початку XXI ст. в українському суспільстві декількома хвилями, залишаються об'єктивні фактори, що генерують негативні тенденції його соціального розвитку. Серед яких передусім:

- непевна хода демократичних трансформацій українського суспільства, обумовлена їх початковим етапом;
- неможливість використання молодими людьми ціннісних орієнтирів своїх батьків;
- системна неузгодженість (в першу чергу на державному рівні) виховної і освітньої діяльності, яка виявляється деструктивними явищами суспільної свідомості;
- збільшення ролі засобів масової інформації та комунікації на фоні послаблення ролі родини і освітніх закладів в процесі виховання індивіда.

Найгостріше нарікання західних вчених до людини XX століття полягало у виразному послабленні здатності мислити, що оцінювалось ними як «явище явно патологічне». Пояснюється цей факт підміною здатності мислити її імітацією – здатністю механічно нагромаджувати думки, факти, правила, зразки, які стали докучливою частиною життя людини технологічної цивілізації. В українському, як і будь-якому пострадянському суспільстві ситуація загострюється внаслідок хронічного тоталітарного утиску індивіда, внутрішнє життя якого, за умови розпаду антидемократичного устрою, продовжує контролюватись вже не страхом, а його ілюзією. Розвинутий мозок сучасної людини до певних небезпек додає й надумані, позбутися яких виявляється важче саме через їх потенційність.

Аналіз наукових досліджень. Виховання й освіта, будучи суспільними механізми загальнокультурного розвитку людини, покликані нівелювати вплив негативних факторів на розвиток індивіда. Але сучасний їх стан характеризується як реформаційний. Зміна пріоритетів в освітянській діяльності передбачає перехід від «установки учня на придбання знань до парадигми розуміння

природи людини як людини-духовної, пріоритетною метою якої є виховання власної особистості, що і складає підґрунтя духовно-практичної парадигми освіти» [3; 39].

Варто зазначити, що більш швидко духовно-практична парадигма освіти входить у практику дошкільного і початкового навчання у вигляді розвиваючих методик. В основу цих методик (серед яких загальновідомі методики Ш.Амонашвілі, М.Зайцева, Б.та Л.Нікітіних) покладено природне бажання дитини діяти. Важливим є збільшення напрямків ознайомлення дошкільнят з оточуючим світом, яке зафіксоване методичними виданнями, принаймні в останні п'ять років. В шкільну освіту нова парадигма увійшла з ідеєю особистісно-орієнтованого навчання, яка проголошує пріоритетними навички самостійності мислення і діяльності. Доволі позитивним результатом є впровадження психологічного супроводу в шкільне навчання.

Важливою загальноосвітньою пропозицією постає планетарна педагогіка – міждисциплінарний підхід, що сформувався на ґрунті взаємопроникнення декількох наукових дисциплін: культурології, етнології, екології, екологічної психології, педагогіки, синергетики. На планетарну педагогіку покладаються надії в вихованні людини планетарної свідомості, яка є сутнісно єдиною з людством і природою, сприймає світ як цінність, є причетною до культурного, соціального і наукового процесів. Планетарна педагогіка реалізує пошук засобів і шляхів формування єдності людини зі світом, на засадах набуття цілісності самою людиною.

Виокремлення аспектів проблеми, які ще недостатньо вивчені. Якщо інститути виховання і освіти визначати як соціальні механізми гуманітаризації суспільства, то варто зважати на те, що вони поступаються у мобільності індивідуальному механізму під яким ми розуміємо особистісний розвиток людини. Перші виграють роль засад на яких відбувається зростання особистості і не в змозі самостійно утримувати перебіг цього процесу. Так, наприклад, налагоджене патріотичне, національне виховання виграє роль сприятливого фактору у процесі формування соціальної спрямованості особистості. І як свідчить досвід освітянської роботи, формалізація виховного процесу утруднює позитивну для суспільства самореалізацію особистості. Наслідки цієї проблеми є далекоглядними, тому до її розв'язання варто застосовувати комплексний підхід. Якнайменше: шукати шляхи наповнення освіти соціогуманітарним змістом і створити сприятливі умови для особистісного розвитку індивіда. До речі, низька ефективність індивідуального механізму гуманітаризації нашого суспільства (яким є особистісний розвиток) пов'язана з розповсюдженням серед більшості громадян викривленого розуміння сутності особистості.

Формулювання мети та завдань статті. Метою статті є пошук шляхів активізації особистісного розвитку в освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Вплив західної моделі виховання, соціальних цінностей європейської культури та певних фактів соціально-економічної історії українського народу мав наслідком усталення цінностей індивідуалізму. В результаті чого ужиток дефініції «особистість» у більшості випадків виявляється некоректним. Змалечку дитина чує від люблячих батьків і дорослих, що вона є особистістю. Причому частіше дефініція вживається у значеннях, пов'язаних із індивідними (тими, що пояснюють унікальність і неповторність) характеристиками людини. В результаті плутанини понять – первинні якості людини (характеристики конкретного індивіда) видаються за особистісні – розвивається розуміння соціальної значущості особистості, нівелюється її соціальна природа. Сталий вираз «унікальна особистість» виявляється некоректним не тільки з точки зору лексикології, а й з точки зору філософії. Використання дефініцій «індивід» і «особистість» у якості синонімів є неприпустимим. У такому випадку екзистенційний наголос в дефініції «особистість» припадає саме на унікальність, причому потрапляє в тінь атрибутивна соціальність особистості. Плутанина у значеннях дефініцій озивається світоглядними ілюзіями. Індивід отримує термінологічне обґрунтування власного егоцентризму і соціальної індіферентності. А процес гуманітаризації втрачає індивідуальний чинник. І більше того: оскільки гуманітаризацію суспільства не можливо уявити без живих соціальних, загальнолюдських, загальнопланетарних цінностей, то вищезазначена плутанина в ужитку дефініцій обертається серйозною перепорою її реалізації. Наслідком чого виявляється тотальне розповсюдження маніпулятивних практик в суспільному контенті і дефіцит рефлексійного мислення у пересічного українця.

Ідея, що особистість не є дарунком Природи, хоча в потенції і міститься в будь-якій людині, а виявляється здобутком власної праці, у недавньому минулому актуалізувалася на межі XVIII-XIX століть. Французьке Просвітництво, розв'язуючи питання нагального суспільного будівництва, висуває ідею виховання «людяного» в людині, як одного з важелів формування нового суспільства. Чинником людяного в людині є освіта (за що і ратували просвітники XVIII ст.), приналежність до рідної культури, самореалізація здібностей на користь суспільству. З останнім якраз і виявилась

проблема. Формування особистості починається з привласнення культурних надбань, логічним наслідком чого має стати відчуження себе в зовнішній простір. Особистість тим змістовніша, чим більше циклів має процес її конститування.

За М. Шелером, особистість – це те, що тільки об'єктивувалось, і знов готується до цього. Тож особистість завжди незавершена. Відчуваючи це, Володимир Соловйов нарікає особистість «особливою формою нескінченного змісту». Уточнюючи соціальний смисл особистості, зупинимось на розумінні її індивідуальною формою соціального змісту.

Вважаємо, що самовиховання спрямованості особистості є дієвим чинником підтримання ефективності індивідуального механізму гуманітаризації суспільства. В самому загальному розумінні спрямованість особистості – це самокерування власним духовним розвитком. В обраному нами контексті, спрямованість особистості визначається як «соціально задана і індивідуально обумовлена вибірковість видів і форм соціальної діяльності, яка унаочнює міру і характер привласнення суспільних відносин» [2]. Коли людина тільки вчиться діяти, відбувається становлення спрямованості на реалізацію опанованих соціальних сил. Спрямованість, базуючись на засадах активності, постає надійним механізмом перетворення можливості в дійсність. А. Л. Ільїн зазначає, що становлення спрямованості відбувається в ході привласнення особистістю суспільних відносин в процесі соціальної діяльності та оцінюванні її результатів в загальних, планетарних масштабах. Останнє окреслює різницю між цілеспрямованістю як рисою характеру, що здатна задовольнити будь-які потреби людини і спрямованістю особистості, яка обумовлює врахування особистістю різних планів буття. Перша може стосуватися виключно індивідуальних цілей. Друга ж – убережена від того, бо формується на теренах загальнолюдської, планетарної позиції.

Формування спрямованості можна розглядати і як наслідок становлення соціальних сил особистості в процесі виховання і самовиховання моральних етичних почуттів, смаку як внутрішніх критеріїв вибору. Зауважимо, що чуттєві індивідуальні механізми формування спрямованості особистості складають ґрунт раціональних, сплітаючи воедино творчі стихії споглядання і практичної активності, завдяки яким людина в змозі опановувати нові плани буття. Спрямованість виявляється фактором, що координує саморозвиток особистості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Ситуація гальмування гуманітаризації українського суспільства обумовлена несформованістю її індивідуальних механізмів, головним чинником яких є особистісний розвиток. З огляду на це, нагальним постає завдання переосмислення змісту і ролі виховної роботи, яка в останні роки освітянської практики зійшла нанівець, поступившись місцем економічним факторам навчального процесу.

Другим провідним завданням з підтримки особистісного розвитку є відновлення нівельованого соціального змісту поняття «особистість» шляхом конкретизації змісту особистісних компетенцій в освітньо-кваліфікаційних характеристиках кожного освітньо-кваліфікаційного рівня. Постає питання визначення структури і форм виявлення особистісних компетенцій, які б могли слугувати критеріями рівня їх розвитку у бакалавра чи магістра. Перелік певних вмій і навичок, що відображає особистісні компетенції майбутнього фахівця має спонукати викладача переосмислити мету і завдання навчальної дисципліни, реструктурувати її зміст в такий спосіб, аби сповнити його соціо-гуманітарними інтенціями.

Список посилань

1. Загарницька І. І. Духовне виховання особистості в контексті реалій сучасного життя / І.І. Загарницька // Гілея (науковий вісник): зб. наук. праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – Вип. 7. – К., 2007. – С. 44–53.
2. Ильин А. Л. Направленность личности: автореф. дис. на соискание науч. степени доктора. филос. наук : спец. 09.00.01 / А. Л. Ильин. – Уральский гос. ун-т. – Свердловск, 1984. – 17 с.
3. Каюк Т. В. Соціальні тенденції розвитку вітчизняного освітнього простору // «Філософія в умовах сучасних соціокультурних викликів»: Всеукраїнська науково-теоретична конференція (11-12 жовтня 2012р.): Матеріали доповідей та виступів. – Черкаси: «ІнтролітаГОР», 2012. – 344 с. – С. 333–3337.
4. Осипов А. О. Духовність і освіта // «Актуальні моделі освіти та здоров'я духовного розвитку людини і суспільства»: тези доповідей V міжнародної науково-практичної конференції. – Національний технічний університет КПІ. – Київ – 26–28 травня, 2005 р. – 60 с. – С. 39.

References

1. Zaharnytska I. I. Dukhovne vykhovannia osobystosti v konteksti realii suchasnoho zhyttia / I.I. Zaharnytska // Gileia (naukovyi visnyk): zb. nauk. prats / Gol. red. V. M. Vashkevich. – Vyp. 7. – K., 2007. – S. 44–53.
2. Ilin A. L. Napravlenost lichnosti: avtoreferat. dys. na soiskanie nauch. stepeni doktora. filosof. nauk : spets. 09.00.01 / A. L. Ilin. – Uralskii gos. un-t. – Sverdlovsk, 1984. – 17 s.
3. Kaiuk T. V. Sotsialni tendentsii rozvytku vitchyznianogo osvithnoho prostoru // «Filosofia v umovah suchasnyh sotsiokulturnykh vyklykiv»: Vseukrainska naukovo-teoretychna konferenchiia (11-12 zhovtnia 2012r.): Materialy dopovidei ta vystupiv. – Cherkasy: «IntrolitaTOR», 2012. – 344 s. – S. 333–337.
4. Osypov A. O. Duhovnist i osvita // «Aktualni modeli osvity ta zdorovia duhovnoho rozvytku liudyny i suspilstva»: tezy dopovidei V mizhnarodnoi naukovo- praktychnoi konferentsii. – Natsionalnyi tehnychnyi universytet KPI. – Kyiv – 26–28 travnia, 2005 r. – 60 s. – S. 39.

ЛУКЬЯНОВА О.И.

старший преподаватель кафедры философии
Запорожского национального технического университета (г. Запорожье, Украина)
e-mail: lukois@ukr.net

ГУМАНИТАРИЗАЦИЯ ОБЩЕСТВА: ПУТИ АКТИВИЗАЦИИ ЛИЧНОСТНОГО РОСТА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Аннотация

При наличии теоретически разработанных принципов гуманитаризации украинского общества наблюдается торможение практической реализации процесса. Походы к решению этой проблемы видятся как минимум в двух направлениях: наполнить образование социогуманитарным содержанием и создать условия для личностного роста индивида. Представляется важным восстановить нивелированное социальное содержание понятия «личность» путем конкретизации содержания личностных компетенций в образовательно-квалификационных характеристиках специалистов каждого образовательно-квалификационного уровня, а также определения структуры и форм проявления личностных компетенций, которые могли бы служить критериями уровня их развития у бакалавра или магистра.

Ключевые слова: гуманитаризация, механизмы гуманитаризации украинского общества, индивид, социальная природа личности, социогуманитарное содержание образования, личностные компетенции будущего специалиста.

LUKYANOVA O.

Senior Lecturer of Philosophy Department,
Zaporizhzhya National Technical University (Zaporizhzhya, Ukraine)
e-mail: lukois@ukr.net

HUMANITARIZATION OF THE SOCIETY: WAYS TO ACTIVATE PERSONAL DEVELOPMENT IN EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Summary

Educational and academic discourse includes discussion of the new educational paradigm which formats are acceptable for a responsible personality able to create the world of the true human existence. In domestic educational space, this idea has been actively comprehended since the second half of the 20th century. Such topics as ways of harmonization of technical and cultural development of a person and society, questions of spiritual freedom of a personality, problem of humanization and humanitarization of education and the strategy of its development remain actual throughout the decades.

Despite several waves of national and patriotic shifts occurred in the Ukrainian society in the beginning of 21 century, some objective factors that generate negative trends of its social development still remain. They include: uncertain progress of democratic transformations of the Ukrainian society; depreciation of values; systematic misalignment of educational and academic activities; increase of role of mass and

---

communication media when the role of family and educational institutions decreases in the process of a person upbringing.

The spiritual and practical educational paradigm enters the practices of preschool and elementary school education as developmental techniques.

The new paradigm entered the system of school education with the idea of personally-oriented education which enunciates skills of independent thinking and activity as its priorities. Introduction of psychological assistance in school educational system is rather a positive result.

The main general educational proposal is a planetary pedagogics: intercourse approach based on interpenetration of several subjects: study of culture, ethnic study, ecology, ecological psychology, pedagogics, synergetic study.

If to identify educational and academic institutes as social mechanisms of society humanization, it should be mentioned that they are less mobile than the individual mechanism that we identify as personal development. The first play the role of basis for personal growth and are not able to implement this process independently. Experience of educational work is the evidence that formalization of educational process makes socially positive person's self-fulfilment more complicated. Consequences of this problem are far-reaching so one should apply a complex approach to solve it. The least are: to find the way to fill the educational process with social and humanitarian sense and create favourable conditions for one's personal development. One shall consider that low efficiency of individual mechanism of our society humanitarization (personal development) is caused by misunderstanding of the essence of personality by the majority of our citizens.

The slowdown in humanitarization of Ukrainian society is caused by its immature individual mechanisms with personal development being the main factor thereof. Considering the above, a task arises to reconceive the essence and role of educational work which within the last years of academic practice has faded in its importance while economic factors of educational process are gaining more importance.

Another major task in support of personal development is to renew a lost social meaning of "personality" concept by particularizing the essence of personal competences in educational and qualification characteristics of each educational and qualification level. A problem arises to identify the structure and forms of determination of personal competences which could be the criteria of their development level of a bachelor or master. The list of certain skills which reflects personal competences of a future specialist shall induce a teacher to reconceive tasks and goals of his subject and reconfigure its contents to fill it with social and humanitarian intentions.

Keywords: humanization, mechanisms of the humanization of the Ukrainian society, individual, social nature of the individual, social and humanitarian content of education, personal competence of the future specialist.